

Griffiers bij de onderzoeksrechters: tussen procedures opvolgen en touwtjes rijden

ALEXIA JONCKHEERE*

* Onderzoeker, Operationele Directie (OD) Criminologie, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie (NICC) (Corresp.: Alexia.Jonckheere@just.fgov.be).

De meest symbolische figuur binnen het gerechtelijk onderzoek is ongetwijfeld de onderzoeksrechter. Steevast aan zijn zijde heeft ook de griffier een essentiële rol, maar hij krijgt veel minder aandacht van het grote publiek én van de wetenschap. Daarom heeft de OD Criminologie van het NICC in 2013 een verkennende studie uitgevoerd naar de rol en de organisatie van de onderzoeksgriffiers.

Het onderzoek is hoofdzakelijk gebaseerd op interviews met 15 griffiers in functie in 6 Franstalige gerechtelijke arrondissementen en het tweetalig arrondissement Brussel-Halle-Vilvoorde¹. Voorts werden sociografische gegevens verzameld over alle personeelsleden van de griffies die de onderzoeksrechters bijstaan. Die gegevens, die werden meegeleverd door de FOD Justitie, worden voorgesteld in het eerste deel van dit artikel (1). Vervolgens komen aspecten in verband met de loopbaan in de onderzoekskabinetten aan bod (2). Tot slot worden de dagelijkse werkzaamheden van de griffiers toegelicht (3)².

1. Profiel van de griffiers bij de onderzoeksrechters

Op 16 december 2013³ waren 91 personen geregistreerd als statutair griffier bij een onderzoeksrechter⁴. 64% was van het vrouwelijk en 36% van het mannelijk geslacht. Die verhouding varieert soms in grote mate van het ene arrondissement tot het andere: in sommige gerechtelijke arrondissementen was het personeel uitsluitend van het vrouwelijk geslacht.

De gemiddelde leeftijd van de griffiers bedroeg toen 45 jaar. De jongste griffier was 27 jaar en de oudste 65 jaar. 14,3% van de griffiers was jonger dan 35 jaar, 42,9% tussen 35 en 48 jaar en eenzelfde percentage was 49 jaar of ouder. In drie gerechtelijke arrondissementen lag de gemiddelde leeftijd van de griffiers hoger dan 55 jaar: in Nijvel (gemiddelde leeftijd 56 jaar), Hasselt (gemiddelde leeftijd 57 jaar) en Brugge (gemiddelde leeftijd 59 jaar). Dit betekent dat men in de komende jaren dringend werk zal moeten maken van de vernieuwing van de personeelsformatie en de overdracht van de knowhow. De gemiddelde pensioenleeftijd is immers geraamd op 60 jaar en 10 maanden voor het gerechtspersoneel (Commissie voor de Modernisering van de Rechterlijke Orde, 2010, 9).

De griffiers bij de onderzoeksrechters kunnen meestal bogen op een lange beroepservaring, aangezien ze gemiddeld een dienstanciënniteit van 20 jaar hebben en het aantal anciënniteitsjaren tussen 5 en 44 ligt. Op 16 december 2013 telde men ze meer bepaald (gemiddeld

1. Aangezien het onderzoek werd uitgevoerd vóór de hervorming van de gerechtelijke arrondissementen, wordt in deze bijdrage verwezen naar de arrondissementen zoals ze bestonden voordat de voornoemde wet van kracht werd.

2. Zie voor een exhaustieve voorstelling van de onderzoeksresultaten het onderzoeksrapport (in het Frans) dat kan worden gedownload op de site www.nicc.fgov.be.

3. Datum van extractie van de sociografische gegevens uit de gegevensbank van de FOD Justitie.

4. Andere griffiers werken binnen de onderzoekskabinetten zonder in die functie te worden benoemd; ze werken op delegatie of zijn op contractuele basis tewerkgesteld. Ze zijn dan ook niet opgenomen in de officiële statistieken.

genomen) negen jaar anciënniteit als griffier bij een onderzoeksrechter; de anciënniteit varieerde tussen 1 en 28 jaar.

Wat de opleiding betreft, had het merendeel van de griffiers een diploma hoger secundair onderwijs (55,8%). Bijna een kwart (24,4%) had een diploma universitair onderwijs, 16,3% een diploma hoger niet-universitair onderwijs en 3,5% een diploma basisonderwijs of lager secundair onderwijs. Dit profiel is aan het veranderen. Sinds een wet van 25 april 2007 is voor een benoeming vereist dat men over een graaduaat beschikt en slaagt in een vergelijkende selectieprocedure voor de functie van griffier georganiseerd door SELORS⁵. Vóór deze wet konden de houders van een licentiaat in de rechten het beroep voor een periode van één jaar onder proeftijd uitoefenen terwijl zij die deze academische titel niet droegen, moesten beschikken over een certificaat na een intern examen, wat een aanzienlijke investering vergde. In de praktijk werden de griffiers, vóór de nieuwe wet, in het algemeen gerekruteerd op het laagste niveau, terwijl de nieuwe generatie wordt aangeworven op niveau B. Tussen de twee generaties van griffiers gebeurt de aanwerving dus op verschillende niveaus en worden verschillende eisen gesteld i.v.m. juridische kennis. De oudere generatie moest beschikken over een gedegen kennis van de wetgeving en in het bijzonder van de strafprocedure om te kunnen worden benoemd, terwijl de juridische vaardigheden van de nieuwe generatie niet systematisch worden getest⁶. De organisatorische veranderingen op de werfing en selectie van griffiers resulteren op die manier in verschillende groepen, op basis van generatie, wat soms tot spanningen kan leiden.

2. Loopbaan in de onderzoekskabinetten

In tegenstelling tot wat men zou verwachten, is het niet de onderzoeksrechter die zijn griffier kiest. Deze laatste wordt aangewezen door de hoofdgriffier en staat onder diens hiërarchisch gezag, terwijl de hoofdgriffier zelf onder het gezag van de verantwoordelijke magistraat van de rechtbank staat (artikel 164, tweede lid Gerechtelijk Wetboek). Hoewel de onderzoeksrechters geen hiërarchisch gezag hebben over de griffiers staan ze in de praktijk toch dicht bij elkaar, zowel vanuit geografisch als functioneel oogpunt. Dit verklaart dat het de onderzoeksrechters zijn met wie de griffiers afspraken maken over organisatorische herschikkingen die de specifieke aard van het werk met zich meebrengt.

Het is met betrekking tot de affectatie dat de hoofdgriffier een belangrijke bevoegdheid heeft: hij kan hierbij rekening houden met de voorkeuren van de betrokkenen of hen, ondanks hun terughoudendheid, toch toewijzen aan een onderzoekskabinet. Hij kan ook de voorkeur geven aan een geleidelijke indiensttreding, die eventueel gepaard gaat met een opleidingsperiode, of beslissen tot onmiddellijke inschakeling. Uit de interviews blijkt dat er zich erg verschillende situaties kunnen voordoen: sommige griffiers gaven toe dat ze helemaal overstuur waren toen ze een functie kregen die ze oorspronkelijk niet wensten; andere griffiers vertelden welke stappen ze moesten ondernemen om de functie waarop ze hun zinnen hadden gezet, uiteindelijk in de wacht te slepen. Er waren evenwel weinig respondenten die meedeelden dat ze een leerperiode naast de te vervangen griffier of naast collega's hebben doorlopen. De onderzoeksgriffiers vinden zo'n vervangings situatie ideaal: ze kunnen vertrouwd geraken met de specifieke werking van elk onderzoekskabinet.

Voor sommige griffiers was het begin zeer moeilijk: zonder voorafgaand overleg moesten ze na enkele dagen hun post verlaten en zich snel organiseren om operationeel te zijn. In deze overgangsfase konden ze enkel rekenen op de solidariteit tussen collega's om snel ingewerkt

5. Het is ook mogelijk om te worden benoemd na een interne promotie of op basis van overgangsmaatregelen voorzien door de wet van 2007.

6. Ze mogen in een aanvullende test op lokaal niveau getest worden (artikel 264, §3 Gerechtelijk Wetboek).

te worden, vooral als de griffier die ze moesten vervangen, niet langer in functie was. Die professionele omschakeling is een beproeving, te meer daar de griffiers al snel geconfronteerd worden met de duistere kanten van het beroep: afstapping op de plaats delict, bijwonen van autopsies⁷... Door de dramatische ondertoon waarmee griffiers dergelijke gebeurtenissen ter sprake te brengen creëren zij binnen hun beroepsomgeving een zodanig beeld van hun zelfverwezenlijking (cf. Goffman, 1973, 36) dat het sterk contrasteert met de bureaucratische en weinig valoriserende visie die over hun werk bestaat. Deze gebeurtenissen zijn mijlpalen die hun eerste stappen in het beroep kenmerken niet zoals ze hun professionele identiteit bevestigen. Op die manier wensen ze zich te onderscheiden van andere griffiers, in het bijzonder van de zittingsgriffiers. Enkel de griffiers bij de jeugdrechters vertonen enkele overeenkomsten in hun dagelijks werk.

In tegenstelling tot hun start in het beroep, lijkt het vertrek van de onderzoeksgriffiers te zijn ingegeven door persoonlijke keuzes voor regelmatige uren, door ambities om hogerop te geraken, maar ook door relationele moeilijkheden met de magistraten. Rechters en griffiers kunnen immers het onderzoek pas goed uitvoeren indien ze in alle sereniteit kunnen samenwerken. 'Greffier, c'est une vie à deux!', vertrouwde een respondent ons toe: wanneer men dit beroep uitoefent, vergt dit het vermogen om vaak vele uren lang een beperkte professionele ruimte te kunnen delen. De kwaliteit van het onderzoekswerk vereist dat de tandem anders samengesteld kan worden in geval van relationele problemen. Dat is niet altijd mogelijk, vooral 'quand les autres couples fonctionnent bien', aldus een respondent. Als de relatie tussen de onderzoeksrechter en de griffier vertroebelt, lijdt het werk daar onmiddellijk onder. De griffiers geven het onderzoekswerk op wanneer het niet mogelijk is om een tandem te vormen met een andere onderzoeksrechter.

3. Dagelijks werk: procedures volgen en touwtjes rijgen

Eén enkel artikel van het Gerechtelijk Wetboek, artikel 168 omschrijft de taken van de griffier: organisatie en bijstand verlenen aan de magistraten. Hieronder moet ook begrepen worden dat hij verantwoordelijk is voor de controle op de wettelijkheid van de handelingen die worden gesteld door de rechters aan wie ze bijstand verlenen (Kuster, 1998, 94). In de praktijk doet de onderzoeksgriffier echter veel meer dan dat, en het verschuilt sterk van kabinet tot kabinet. In sommige gevallen brengt de griffier bijvoorbeeld advies uit over de richting die aan een dossier moet worden gegeven. Het is wel niet altijd mogelijk om een onderscheid te maken tussen wat de onderzoeksrechter en wat de griffier doet. Sommige verrichtingen lijken immers door beiden te kunnen worden gedaan, en zijn dus onderling uitwisselbaar, bijvoorbeeld de contacten met de actoren van het gerechtelijk onderzoek⁸. De griffiers dragen een grote verantwoordelijkheid, vooral bij afwezigheid van de onderzoeksrechter. Zij zorgen dan voor het respecteren van de wettelijke termijnen en bereiden de handelingen voor, die door andere rechters moeten worden ondertekend.

Elke dag bewijzen de griffiers dat ze over diverse competenties beschikken. Hun competenties liggen voor de hand als het gaat om de kennis van de strafrechtelijke procedure en de organisatie van het kabinet, meer bepaald op het vlak van dossierbeheer en respect van talloze termijnen, planning (vooral i.v.m. de tijdige verschijning van de in verdenking

gestelden in het kader van de voorlopige hechtenis, dit houdt bv. het tijdig verzenden van dossiers naar de Raadkamer in⁹), voorbereidend werk (voorbereiding van de zittingen, redactie van de mandaten in functie van de oriëntaties die naar aanleiding van verhoren worden genomen ...), aanpassing (aan dringende en onvoorziene gebeurtenissen die zich in de dossiers voordoen) en informatisering (gebruik van JIOR en JustScan, twee informatie-tools die in de onderzoeks kabinetten worden gebruikt).

Hun competenties vallen minder op als het gaat om het bijhouden van het gerechtelijk dossier, zowel letterlijk als figuurlijk. De griffier moet voorerst meewerken aan het samenstellen van een 'stevig' dossier dat de belastende en ontlastende elementen bevat waarop het parket zich zal baseren om te beslissen over de strafrechtelijke oriëntatie van de zaak. Het dossier moet echter ook letterlijk stevig in elkaar zitten, met touwtjes die door elk stuk van het dossier worden geregen. Elke griffier heeft zijn manier om de stukken te bundelen, de stukken van een rechtszaak samen te rijgen in een kartonnen dossiermap en samen te houden met een touwtje, zodat ze er niet kunnen uitvallen (er mag immers geen enkel blad verdwijnen) noch ontsnappen aan de blik van degenen die het dossier komen raadplegen. De griffiers zorgen zo voor de dossiers, ondanks budgettaire restricties die maken dat ze, wanneer het jaar op zijn einde loopt, niet langer beschikken over het noodzakelijke materiaal voor het bundelen van dossiers. Hun vakbekwaamheid heeft dus evenzeer te maken met het nauwgezet volgen van de procedures als met hun vooruitzindheid om steeds over voldoende materiaal te beschikken en desnoods materiaal opzij te zetten om traditionele tekorten in de herfst op te vangen.

Het dagelijks werk van de onderzoeksgriffiers is zo gevarieerd en indringend. Griffiers tellen hun uren niet: 'A l'instruction, on sait quand on part, on ne sait jamais quand on revient! Griffiers zijn gepassioneerde medewerkers binnen de rechterlijke orde en hun werk is essentieel voor de opvolging van rechtszaken.

Referenties

- BEUKEN, M. & VAN DE MOORTHEL, L. (2014). Un instrument de gestion du personnel judiciaire: la description des fonctions du personnel de niveau A, des greffiers et des secrétaires de parquet. *Revue de la faculté de droit et de criminologie de l'ULB Bruxelles* : Bruylant, 270-297.
- COMMISSION DE MODERNISATION DE L'ORDRE JUDICIAIRE (2010). *Ordre judiciaire: budget et enjeux futurs*. Brussel: FOD Justitie.
- GOFFMAN, E. (1973). *La mise en scène de la vie quotidienne*. Les Éditions de Minuit, 251 p.
- JONCKHEERE, A. (2014). *Le rôle et l'organisation des greffiers d'instruction. Rapport de recherche*. Brussel: Operationele Directie Criminologie (NICC).
- JONCKHEERE, A. (2014). Être greffier d'instruction. *Revue de droit pénal et de criminologie*, 623-642.
- KUSTER, J.-J. (1998). Contribution de la fonction de greffier/Rechtspleger à l'amélioration de l'efficacité de la justice. *La profession de greffier de justice*. Strasbourg: Ed. du Conseil de l'Europe.
- RAAD VAN EUROPA (1998). *La profession de greffier de justice*. Strasbourg: Ed. du Conseil de l'Europe.

9 Het wordt als één van de meest stressvolle taken beschouwd door de geïnterviewde griffiers: het komt er op aan geen invorderingsgestelden te vergeten en zich niet te vergissen in de oproepingen. Tijdens elke vakantperiodes neemt de spanning toe omdat dan ook de dossiers van andere onderzoeks kabinetten moet worden beheerd. Daarnaast zijn er ook nieuwe dossiers wanneer ze van wacht zijn, wat vaak het geval is in gerechtelijke arrondissementen waar er weinig onderzoeks kabinetten zijn.